

Om Kreaturtællingen i det danske Monarki i 1861 og 1862.

Foredrag holdt i det kgl. Landhuusholdningselskab den 11te Febr. 1863
af Conferentsraad, Professor E. N. David.

Et Foredrag, som jeg for nogle Aar siden havde den Ære at holde i det kgl. Landhuusholdningselskab, tillod jeg mig at udvikle, hvilken Betydning og Vigtighed de statistiske Oplysninger angaaende Landbosforholdene have i et agerdyrkende Land som Danmark, og at antyde de Forhold, med Hensyn til hvilke Savnet af statistiske Oplysninger især var føleligt, hvorfor det statistiske Bureau ogsaa paatænkte at fremskaffe disse.

Efter den Understøttelse og velvillige Imødekommen, der saavel af Landbosforeningerne som af Privatmænd er blevet viist mod Bureauet i dets Bestræbelser efter at oplyse Landbosforholdene, vilde det være aldeles overslødigt paant at omtale Vigtigheden og Nyttens af disse Arbejder, og at vise, i hvor høi Grad deres Fremgang og Udfald er afhængig af at Landmændene selv dele denne Erkjendelse. Jeg skal derfor — næst efter at bevidne min Tak til de Mange, som ved de af det statistiske Bureau foretagne Arbejder have viist deres varme Interesse for Sagen, og især bevidne den til en af dette Selskabs Præsidenter, Professor Jørgensen, som med Raad og Daad har bistaaet Bureauet — indskrænke mig til at nævne, hvad der i de seneste Aar er bevirket af Bureauet.

Jeg havde paatænkt, omtrent samtidig med den i 1860 foretagne Folketælling, at fremstaffe Oplysning om Grundeien-
dommenes Fordeling, om Kreaturholdet, om Udsæden og om
Høstens Udfald. Hvad der er Skyld i, at Oplysningerne om
Kreaturholdet og Udsæden først ere blevne indsamlede i 1861,
og i at man har maattet opgive den Tanke at fremstaffe en nogen-
ledes paalidelig og omfattende Fremstilling af Høstens Udfald,
skal jeg ikke gaae nærmere ind paa; jeg skal kun bemærke, at
de til Oplysningernes Fremstæffelse nødvendige Foranstaltning-
er have havt ikke saa administrative Vanstieligheder at over-
vinde, saa meget mere som det fra Begyndelsen af har været
Hensigten at fremstaffe alle disse Oplysninger fra hele Monar-
kiet. Men ogsaa denne Tanke har man for en Deel maattet
opgive, og selv Kreaturtællingen har paa Grund af de admini-
strative Vanstieligheder, som stillede sig iveien, ikke kunnet iværk-
sættes paa eens Tid i alle Landsdele; den fandt først Sted i
Hertugdømmet Holsteen og Hertugdømmet Lauenborg den 15de
Febr. 1862, medens den i Kongeriget og i Hertugdømmet
Slesvig blev foretagen den 15de Juli 1861.

Ligesom jeg, da i 1861 Landmandsforsamlingen afholdtes
i Horsens, troede at burde benytte denne Leilighed til at meddele
Resultaterne af den foretagne Undersøgelse af Fordelingen af
Grundeiendommene, forinden disse kunde fremlægges Offent-
ligheden trykte i Tabelværket, som Bureauet udgiver, men som
ved dets indskrænkede Kræfter og Pengemidler kun kan ud-
komme successivt og langsomt, saaledes har jeg troet at burde
gribe denne Leilighed til at gjøre Landhuusholdningssekselskabets
Medlemmer bekendte med Resultatet af Kreaturtællingen, hvis
Offentliggjørelse gennem Trykken først vil kunne finde Sted
om nogen Tid, omendstjondt Materialet allerede nu er fuld-
komment samlet, ordnet og bearbejdet af Bureauet.

Resultatet af Kreaturtællingen, der, som allerede anført, blev
iværksat i Kongeriget og Hertugdømmet Slesvig den 15de Juli
1861 og i Hertugdømmerne Holsteen og Lauenborg den 15de
Febr. 1862, var følgende:

Tab. I.

Oversigt

over

Kreaturholdet den 15de Juli 1861 (15de Febr. 1862) i det danske Monarki.

Landsdeel.	Heste.	Hornqvæg.	Faar.	Sviin.	Samlet reduceret*) Dvægstyrke.
	Stk.	Stk.	Stk.	Stk.	Stk.
Kongeriget Danmark	324,550	1,118,774	1,751,950	300,928	1,856,026
Hertugd. Slesvig . .	72,332	389,987	360,871	87,884	556,543
Hertugd. Holsteen . .	77,081	290,372	165,344	82,398	443,128
Hertugd. Lauenborg .	7,641	27,934	45,273	11,823	46,878
Hele Monarkiet . .	481,604	1,827,067	2,323,438	483,033	2,902,575

At der ved denne Tælling i Almindelighed er anvendt en roesværdig Bestræbelse efter at komme til et paalideligt Resultat, har jeg al Grund til at antage, ligesom jeg tør forsikre, at der fra Bureauets Side er anvendt megen Flid paa de indsendte Angivelsers Berigtigelse i alle de Tilfælde, hvor man troede at have Grund til at betvivle deres Nøjagtighed eller hvor man opdagede Regningsfeil.

Spørges der nu, hvorvidt det angivne Antal af Kreaturer i de forskjellige Landsdele kan ansees som et glædeligt Bidnesbyrd om Landvæsenets Tilstand i disse, og hvorledes Forholdet i saa Henseende stiller sig imellem dem, saa skal jeg først bemærke, at det ved alle deslige Undersøgelser er befundet hensigtsmæssigt, at reducere de forskjellige Huusdyr til en eensartet Dvægstyrke, og at jeg ved denne Reduction har fulgt det System, som min fortræffelige Collega, Chefen for det statistiske Bureau i Berlin, Dr. Engel har bragt i Anvendelse (jfr. Tab. I, Anm.). Om dette absolute Rigtighed kan maaskee

*) Som Eenhed for Reductionen er benyttet 1 Stk. Hornqvæg:
 en Hest = $1\frac{1}{2}$ Stk. Hornqvæg,
 et Faar = $\frac{1}{10}$ " "
 et Sviin = $\frac{1}{4}$ " "

reifes Tvivl, men da det er fulgt i flere Lande, med hvilke vi kunde ønske at sammenligne Tilstanden hos os, har jeg allerede af denne Grund troet at burde benytte dette Reduktionsforhold.

I Almindelighed kan man sammenligne Dvægstyrken med Areal, pr. □ Miil, eller med Folkemængden, pr. 1000 Indbyggere, og det er dette, som er steet i de to følgende Tabeller. Paa den første af disse har jeg tilføjet, hvad Kreaturstyrken efter Tællingen i 1858 udgjorde pr. □ Miil i det preussiske Monarki og efter Tællingen i 1860 i Storhertugdømmet Mecklenborg; paa den anden er Kreaturstyrken pr. 1000 Indbyggere i disse Lande tilføjet. Omendstjøndt Preussen vel ikke i det Omfang som det danske Monarki kan betragtes som et fortrinnsviis agerdyrkende Land, maa det dog i ikke ringe Grad betragtes saaledes, og Mecklenborg maa upaatvilelig henregnes til de fortrinnsviis agerdyrkende Lande. Det vil af disse Sammenstillinger hderligere sees, at Dvægstyrken hos os ingenlunde er ringe.

Tab. II.

Oversigt

over

Kreaturholdets Størrelse pr. □ Miil den 15de Juli 1861
(15de Februar 1862).

Landssdeel.	Areal.	Heste.	Horn- qvæg.	Faar.	Sviin.	Samlet redncret Dvægstyrke.
	□ Miil.	Stk.	Stk.	Stk.	Stk.	Stk.
Kongeriget Danmark	694 _{,2}	468	1611	2524	433	2674
Hertugd. Slesvig . .	162 _{,0}	446	2408	2228	542	3435
Hertugd. Holsteen . .	153 _{,6}	502	1890	1076	536	2885
Hertugd. Lauenborg .	19 _{,0}	402	1470	2383	622	2467
Hele Monarkiet . .	1028 _{,8}	468	1776	2258	470	2821
Preussen . . . 1858	5104	318	1079	3022 131*)	507	1998
Meckl. Schwerin 1860	244	346	1048	5070 58*)	748	2267

*) Geder.

Tab. III.

Oversigt

over

Kreaturholdets Størrelse pr. 1000 Mennesker den 15de Juli 1861 (15de Februar 1862).

Landstdeel.	Folke- mængde d. 1ste Febr. 1860.	Heste.	Horn- qvæg.	Faar.	Sviin.	Samlet reduceret Dvæg- styrke.
	Mstr.	Str.	Str.	Str.	Str.	Str.
Kongeriget Danmark	1,600,551	203	699	1094	188	1160
Hertugd. Slesvig . .	409,907	176	951	880	214	1358
Hertugd. Holsteen . .	544,419	142	533	304	151	814
Hertugd. Lauenborg.	50,147	152	557	903	236	935
Hele Monarkiet . .	2,605,024	185	701	892	185	1114
Preussen . . . 1858	17,739,913	91	312	870 31}	146	575
Meklenborg . . 1860	546,639	154	468	2263 26}	339	1012

I den derpaa følgende Tabel er jeg for Kongerigets Vedkommende gaaet mere i Detail, idet det af den vil sees, hvad Dvægstyrken pr. □ Miil udgjør i hver enkelt Amt, medens jeg af let forklarlige Grunde har medregnet de i Amtet beliggende Kjøbstæders Kreaturhold til Dvægstyrken i samme. At jeg ikke har fulgt en lignende Fremgangsmaade med Hensyn til Hovedstaden, behøver neppe heller nogen Forklaring.

Tab. IV. Oberligt over Kreaturholdet hen 15de Juni 1861 i Rongertgets Amt.

Sted	Summarit fremstillet.					Spaa huer ☐ Grill fandtes					
	Steffe.	Form= pveeg.	Faar.	Svin.	Samllet reduceret Dveeg= fhyfte.	Steffe.	Form= pveeg.	Faar.	Svin.	Samllet reduceret Dveeg= fhyfte.	
Foedehaven	3,531	2,906	64	871	8,426	0,2	830	1909	1947	844	3560
Stedenhans Amt	18,272	41,392	42,825	18,565	78,323	22,0	648	1845	2309	916	3277
Fredersborg	15,943	45,382	56,793	22,533	80,610	24,6	684	2106	3194	903	3677
Folket	20,097	61,915	93,902	26,561	108,089	29,4	684	2094	2624	774	3567
Ørs	18,108	55,900	70,072	20,678	95,238	26,7	678	2126	2897	946	3759
Præstø	22,362	64,421	87,787	28,664	113,909	30,3	738	2126	2897	946	3759
Bornholms	7,599	19,405	27,561	6,497	35,184	10,6	717	1830	2600	613	3319
Maribo	22,620	50,172	112,896	22,631	101,049	30,1	751	1667	3751	752	3357
Denst	25,477	70,537	90,741	22,883	123,548	32,0	796	2204	2837	715	3861
Øsnøborg	20,865	64,816	85,635	18,905	109,403	28,2	740	2298	3037	670	3879
Øerne	174,874	477,446	668,276	188,778	853,779	234,1	747	2039	2855	806	3647
Stiering	19,136	75,888	96,735	11,474	117,134	50,4	380	1506	1919	228	2924
Stifted	11,083	52,634	111,316	4,758	81,600	30,6	362	1721	3639	155	2667
Valborg	17,225	65,426	124,434	11,232	106,515	53,2	323	1227	2335	211	1998
Stiborg	15,676	69,400	158,693	12,121	111,813	55,0	285	1262	2885	220	2033
Stanbørs	22,736	73,614	135,237	14,241	124,802	44,2	514	1665	3060	322	2932
Marbus	10,302	34,237	46,300	7,290	56,142	14,4	715	2378	3215	506	3899
Stanbørs	11,970	43,740	69,412	9,084	70,907	30,6	391	1429	2268	297	2317
Stelle	16,266	70,368	84,754	14,496	106,867	38,8	418	1809	2179	373	2747
Stingløbsing	12,661	80,321	150,899	14,961	118,143	81,8	155	982	1845	183	1444
Stibe	12,621	75,680	105,894	12,493	108,324	60,9	207	1243	1739	205	1779
Spjalland	149,676	641,328	1,083,674	112,150	1,002,247	460,1	325	1394	2355	244	2178
Øste Rongertget	324,550	1,118,774	1,751,950	300,928	1,856,026	694,2	468	1611	2524	433	2674

For Kongerigets Vedkommende gives der imidlertid endnu et Sammenligningsled, paa hvis Vigtighed jeg ikke behøver at gjøre opmærksom.

Hartkornet, som er Skylsfætningens Basis, spiller en saa vigtig Rolle i alle vore Landbosforhold, at Spørgsmaalet, i hvilket Forhold Dvægstyrken i de enkelte Amter staaer til deres Hartkorn, upaatvivleligen paatrænger sig Enhver. Dette er søgt oplyst i Tabel V.

Tabel V.

Oversigt

over

Areaturholdet den 15de Juli 1861 pr. 100 Tdr. Hartkorn.

Amterne.	Heste.	Horn- qvæg.	Faar.	Sviin.	Samlet reduceret Dvægstyrke.
	Sitr.	Sitr.	Sitr.	Sitr.	Sitr.
Kjøbenhavns Amt	85	195	199	86	364
Frederiksborg "	97	276	345	137	490
Holbæk "	81	250	379	107	436
Sorsø "	75	233	292	86	396
Præstø "	78	225	307	100	398
Bornholms "	126	321	456	107	582
Maribo "	74	164	369	74	330
Odense "	81	225	289	73	394
Svendborg "	80	249	329	73	420
Tilsammen for Dorne (Kbhvn. undt.)	82	227	319	90	404
Hjørring Amt	119	470	600	71	726
Liljed "	81	387	817	35	599
Nalborg "	94	357	679	61	581
Viborg "	81	358	819	63	577
Randers "	91	296	544	57	501
Aarhus "	81	269	364	57	441
Skanderborg "	104	379	602	79	615
Veile "	82	357	430	74	541
Ringkjøbing "	69	439	824	82	645
Ribe "	76	454	635	75	650
Jylland	87	374	633	65	584
Hede Kongeriget	85	294	460	79	487

Det vil heraf sees, at paa 100 Tdr. Hartkorn kommer i Gjennemsnit i Thyland en Dvægstyrke af 584, medens denne i Stifternes Amter i Gjennemsnit ifkun beløber sig til 404; Dvægstyrken i Thyland er altsaa i Forhold til Hartkornet 44,₆ pCt. større end paa Verne, medens sammenlignet med Arealet Dvægstyrken er 40,₃ pCt. mindre i Thyland end i Stiftterne. Størst er Dvægstyrken i Forhold til Arealet i Aarhus Amt, mindst i Ringkjøbing Amt; den beløb sig hift til 3899, her til 1444. Sammenlignet med Hartkornet er Dvægstyrken størst i Hjørring Amt, mindst i Maribo Amt, den verserede saaledes fra 726 til 330 pr. 100 Tdr. Hartkorn.

Naar man ordner Amterne efter den større eller mindre Dvægstyrke pr. 100 Tdr. Hartkorn og pr. □ Mil, saaledes at man sætter det Amt øverst, der i den ene eller den anden Henseende har den største Dvægstyrke, faaer man følgende to Rækkefølger:

pr. 100 Tdr. Hartkorn.			pr. □ Mil.		
Hjørring	Amt	726	Aarhus	Amt	3899
Ribe	"	650	Svendborg	"	3879
Ringkjøbing	"	645	Odense	"	3861
Skanderberg	"	615	Præstø	"	3759
Thisted	"	599	Holbæk	"	3677
Bornholm	"	582	Sorø	"	3567
Aalborg	"	581	Kjøbenhavn	"	3560
Biborg	"	577	Maribo	"	3357
Beile	"	541	Bornholm	"	3319
Randers	"	501	Frederiksborg	"	3277
Frederiksborg	"	490	Randers	"	2823
Aarhus	"	441	Beile	"	2747
Holbæk	"	436	Thisted	"	2667
Svendborg	"	420	Hjørring	"	2324
Præstø	"	398	Skanderberg	"	2317
Sorø	"	396	Biborg	"	2033
Odense	"	394	Aalborg	"	1998
Kjøbenhavn	"	364	Ribe	"	1779
Maribo	"	330	Ringkjøbing	"	1444

Uovereensstemmelsen mellem disse to Rækkefølger er isiefaldende. I den første følge alle Østifternes Amter, paa en eneste Undtagelse nær, efter samtlige Nørrejylland's Amter; i den anden finder netop det Omvendte Sted — Syllands Amter følge paa en eneste nær efter Østifternes Amter. Men Uovereensstemmelsen finder ogsaa forsaavidt Sted, at de jydsk og Østifternes Amter følge i en ganske anden indbyrdes Orden paa den ene og den anden Liste. Hjørring, Ribe og Ringkjøbing, som ere Nr. 1, 2 og 3 af Syllands Amter paa den første Liste, ere paa den anden Nr. 5, 9 og 10, og Aarhus, som paa den første Liste er den sidste af alle jydsk Amter, er paa den anden Liste den allerførste af disse; ligeledes er Frederiksborg i den første Rækkefølge Nr. 2 af Østifternes Amter, i den anden derimod først Nr. 9, medens Odense Amt, som paa hiin først er Nr. 7, paa denne allerede er Nr. 2.

Grunden til den store Forskjel af Vægtstyrken, naar man betragter denne enten i Forhold til Areal et eller i Forhold til Hartkornet, ligger i det heelt forskjellige Forhold, hvori dette staaer til hiint i Sylland og i Østifterne i det Hele, og i disse's Amter i det Enkelte. Paa Østifternes Areal, 234,₁ □ Miil, kommer 209,712 Tdr. Hartkorn, hvorimod kun 171,282 Tdr. Hartkorn paa Syllands 460,₁ □ Miil — i Østifterne komme saaledes i Gjennemsnit 895,₈ Tdr. Hartkorn, i Sylland kun 372,₃ pr. □ Miil, altsaa i Sylland ikke mere end omtrent 40 pCt. af det Hartkorn, hvorfor Eiendommene i Østifterne ere skyldsatte. Men ogsaa imellem de enkelte Amter finder i saa Henseende en stor Forskjel Sted. Hartkornet pr. □ Miil varierer, naar man sammenligner de enkelte Amter indbyrdes, fra 1017,₀ til 223,₈. Naar man sætter det Amt øverst, i hvilket der kommer det største Antal Tdr. Hartkorn paa een □ Miil, faaer man følgende Rækkefølge:

Maribo	1017, ₀
Odense	981, ₀
Kjøbenhavns	979, ₁
Præstø	943, ₀

Svendborg	921, ₇
Sorø	899, ₃
Narhuus	882, ₇
Holbæk	842, ₁
Frederiksborg	668, ₉
Vornholm	570, ₆
Randers	562, ₇
Veile	507, ₂
Thisted	445, ₀
Skanderborg	377, ₀
Viborg	352, ₅
Nalborg	343, ₈
Hjørring	320, ₁
Ribe	273, ₇
Kingsjøbing	223, ₈

Sammenligner man Dvægstyrken i de forskjellige Provindser og Amter med disses Folkemængde, vil man ligeledes finde en paafaldende Forstjellighed, thi medens der i Gjennemsnit kommer 953 Stk. Dvæg paa 1000 Indvaanere i Østifterne, kommer der 1424 Stk. Dvæg paa det samme Antal Individider i Sjælland, altsaa 50 pCt. mere Dvæg pr. 1000 Individider paa Halvøen end paa Verne. Dog maa det ved denne Sammenligning ikke oversees, hvilken betydelig Indflydelse det har, at Hovedstadens Befolkning er medregnet blandt Østifternes. I Kjøbenhavn kommer ifkun omtrent 54 Stkr. Dvæg paa 1000 Individider, medens der udenfor Hovedstaden kommer over 20 Gange saa meget Dvæg paa 1000 Indvaanere. Lader man Hovedstadens Befolkning ganske udenfor Betragtningen, faaer man

i Sjælland 1424 Stkr. Dvæg

paa Verne 1140 " " paa 1000 Individider.

Dvægstyrken er altsaa, naar man seer bort fra Hovedstaden, i Forhold til Folkemængden kun 25 pCt. større i Sjælland end paa Verne. Tager man ogsaa her de enkelte Amter særskilt, faaer man følgende Række:

		Paa 1000 Individier.
Kingjøbing	Amt	1730
Viborg	"	1563
Ribe	"	1559
Thisted	"	1491
Randers	"	1455
Hjørring	"	1398
Aalborg	"	1378
Holbæk	"	1286
Præstø	"	1277
Veile	"	1274
Bornholms	"	1201
Sorø	"	1191
Skanderborg	"	1171
Maribo	"	1164
Svendborg	"	1161
Aarhus	"	1158
Odense	"	1107
Frederiksborg	"	1006
Kjøbenhavns	"	908

Ligesom Dvægstyrken, taget under Get, er høist forskjellig i de forskjellige Amt, hvad enten man sammenstiller den med Arealet, Hartkornet eller Folkemængden, saaledes er det Samme Tilfældet, naar man betragter Mængden af Kreaturerne af ethvert Slags i Forhold til de angivne Momenter.

Vi ville imidlertid blive staaende ved Hartkornet, og undersøge, hvor mange Heste, Hornqvæg, Sviin og Faar, der kommer paa 100 Eder Hartkorn, først i Østifterne og i Sylland, og dernæst i hvert enkelt Amt.

Paa 100 Eder Hartkorn kom

	Heste.	Hornqvæg.	Sviin og Griise.	Faar og Lam.
i Østifterne	82	227	90	319
i Sylland	87	374	65	633

Den Forskjel, som saaledes viser sig imellem Østifterne og Sylland, betragtede under Get, er vistnok meget stor, men

den viser sig at være endnu langt mere iøiefaldende mellem de enkelte Amter; og naar man tager hvert Slags af Kreaturerne for sig selv, kan man danne følgende 4 Rækkefølger af Amterne.

Heste pr. 100 Tdr. Stf.		Hornkvæg pr. 100 Tdr. Stf.	
Bornholms Amt	126	Hjørring Amt	470
Hjørring "	119	Ribe "	454
Skanderborg "	104	Ringkjøbing "	439
Frederiksborg "	97	Thisted "	387
Aalborg "	94	Skanderborg "	379
Randers "	91	Viborg "	358
Kjøbenhavns "	85	Aalborg "	357
Veile "	82	Veile "	357
Holbæk "	81	Bornholms "	321
Odense "	81	Randers "	296
Thisted "	81	Frederiksborg "	276
Viborg "	81	Narhuus "	269
Narhuus "	81	Holbæk "	250
Svendborg "	80	Svendborg "	249
Præstø "	78	Sorø "	233
Ribe "	76	Præstø "	225
Sorø "	75	Odense "	225
Maribo "	74	Kjøbenhavns "	195
Ringkjøbing "	69	Maribo "	164

Faar pr. 100 Tdr. Stf.		Sviin pr. 100 Tdr. Stf.	
Ringkjøbing Amt	824	Frederiksborg Amt	137
Viborg "	819	Holbæk "	107
Thisted "	817	Bornholms "	107
Aalborg "	679	Præstø "	100
Ribe "	635	Kjøbenhavns "	86
Skanderborg "	602	Sorø "	86
Hjørring "	600	Ringkjøbing "	82
Randers "	544	Skanderborg "	79
Bornholms "	456	Ribe "	75
Veile "	430	Maribo "	74

Faar pr. 100 Edr. Stf.			Eviin pr. 100 Edr. Stf.		
Holbæk	Amt	379	Beile	Amt	74
Maribo	"	369	Odense	"	73
Marhuus	"	364	Svendborg	"	73
Frederiksborg	"	345	Hjørring	"	71
Svendborg	"	329	Viborg	"	63
Præstø	"	307	Aalborg	"	61
Sorø	"	292	Randers	"	57
Odense	"	289	Marhuus	"	57
Kjøbenhavn	"	199	Thisted	"	35

Jeg skal ikke bebyrde Dem, mine Herrer, med flere Tal end det er absolut nødvendigt for at kunne danne sig en nogenledes klar Forestilling om Qvægtyrkens Betydning i det Hele og om dens Fordeling og Forhold i de vigtigste Henseender i de forskjellige Egne, og jeg troer derfor ikke at burde gaae mere i det Enkelte; derimod skal jeg med Fornøielse meddele de mere specielle Oplysninger, som Enhver maatte ønske, forsaavidt jeg er istand dertil.

Gaaende over til Besvarelsen af det nærliggende Spørgsmaal: hvilke Fremskridt Kreaturholdet da kan antages at have gjort i de sidste 25 Aar eller i det Tidsrum, som ligger imellem Kreaturtællingen i 1837 og den nu foretagne Tælling, skal jeg først tillade mig at forudskikke et Par Bemærkninger.

Omendkjøndt den daværende Commission for „Labelværket“, som besørgede Udgivelsen af de i 1837 og 1838 samlede Oplysninger Landbosforholdene vedkommende, selv ansaae flere af disse at lide af forskjellige Mangler, betragtede den dog den foranstaltede Kreaturtælling som et vellykket Foretagende, der havde givet et paalideligt Resultat. Der er heller ingen Grund til at antage, at Tællingen dengang blev foretaget med mindre Omhu og Flid end der nu er anvendt paa samme, og begges Resultater bør derfor ansees i lige Grad tilnærmelsesviis nøiagtige. Der er altsaa fra den Side ingen Vanskelighed for en Sammenligning, men man har i 1861 brugt et andet Schema end i 1837, og dette vanskeliggjør

Sammenligningen, og gjør den endog umulig i det Enkelte. Man har dennegang til Ungqvæg ligesom til Føl og Plage kun regnet Dyrene under 2 Aar, medens man forrige Gang hertil henregnede Dyrene indtil 3 Aars Alderen. Dette er en ikke uvæsentlig Forandring i Schemaet, som man har foretaget efter Anviisning af næsten alle de practiske Landmænd, som man havde raadspurgt, og som man derfor ikke troede at burde undlade at foretage, hvormeget man end erkjendte det Betænelige ved at afvige fra et allerede brugt Schema. Det er den væsentligste, men ikke den eneste Forandring, som Schemaet er undergaaet. Man har denne Gang skjernet mellem Hingste og Ballaffer, og mellem Tyre og Stude, medens man ved den forrige Tælling ikke havde gjort denne Søndring. Ligeledes har man i 1861 skjernet mellem Faar og Lam, og mellem Sviin og Grise, hvilket man tidligere heller ikke havde gjort.

Efter det i 1861 brugte Schema taltes der saaledes i Kongeriget:

Heste	ialt 324,550, nemlig:
Hingste	4,671
Ballaffer 2 Aar og derover	112,765
Hopper " "	170,411
Føl og Plage under 2 Aar	36,703
Hornqvæg	" 1,118,774 "
Tyre 2 Aar og derover	21,080
Stude " "	76,758
Køer " "	756,834
Ungqvæg under 2 Aar	264,102
Sviin og Grise	" 300,928 "
deraf 1aarige og derover	62,181
under 1 Aar	238,747
Faar og Lam	" 1,751,950 "
deraf 1aarige og derover	1,051,117
under 1 Aar	700,833

Ville vi nu sammenligne de to Tællingers Resultat, kan denne Sammenligning efter det Anførte kun blive ganske summarisk.

	1837.	1861.	Forstjel.
Heste	325,019	324,550	÷ 0,2 pCt.
Hornqvæg	854,726	1,118,774	+ 30,9 "
Sviin og Grise .	235,291	300,928	+ 27,9 "
Faar og Lam . .	1,644,607	1,751,950	+ 6,5 "
reduceret Qvægstyrke	1,565,538	1,856,026	+ 18,6 pCt.
pr. □ Mil	2,255	2,674	

Antallet af Hestene er altsaa høist ubetydeligt aftaget siden 1837, hvorimod Mængden af Faar og Lam er tiltaget noget, og Mængden af Hornqvæget og af Sviin og Grise er meget betydeligt tiltaget i de mellem de to Tællinger liggende Aar.

Men Forholdet af Tilbagegang, hvad Hesteholdet angaaer, eller af Fremgang, hvad de andre Kreaturer angaaer, stiller sig paa ingen Maade eens i de forskjellige Provindsfer eller Amter.

Blive vi staaende ved at betragte Jylland paa den ene og Østifterne paa den anden Side, komme vi til følgende Resultat:

Østifterne.

	1837.	1861.	Forstjel.
Heste	184,428	174,874	÷ 5,2 pCt.
Hornqvæg	399,385	477,446	+ 19,5 "
Sviin og Grise .	163,341	188,778	+ 15,6 "
Faar og Lam . .	647,591	668,276	+ 3,2 "
reduceret Qvægstyrke	781,621	853,779	+ 9,2 pCt.
pr. □ Mil	3,339	3,647	

Jylland.

	1837.	1861.	Forstjel.
Heste	140,591	149,676	+ 6,5 pCt.
Hornqvæg	455,341	641,328	+ 40,8 "
Sviin og Grise .	71,950	112,150	+ 55,9 "
Faar og Lam . .	997,016	1,083,674	+ 8,7 "
reduceret Qvægstyrke	783,917	1,002,247	+ 27,8 pCt.
pr. □ Mil	1,704	2,178	

Seg skal heller ikke her gaae mere i Detail, men kun bemærke, at det ogsaa i denne Henseende stiller sig heelt for-

skjelligt i de enkelte Amter. Saaledes var Antallet af Heste, der i det Hele i Thyland er tiltaget med 6,₅ pCt., i Skanderborg Amt tiltaget med 17,₃ pCt., hvorimod i Aarhus Amt endog aftaget med 6,₇ pCt. Paa den anden Side er Mængden af Heste, som i Østifterne i det Hele var aftagen med 5,₂ pCt., i Frederiksborg Amt stegen med 3,₀ pCt., medens Afgangen i Maribo Amt endog var 13,₅ pCt.

Ogsaa med Hensyn til de andre Slags Kreaturer viser sig den samme Forskjellighed i Forøgelsen i de forskjellige Amter. Hornkvæget er saaledes i Skanderborg Amt tiltaget med 56,₈ pCt. og i Aalborg Amt kun med 29,₅ pCt., medens Tilvæxtens Gjennemsnit for Thyland er 40,₈. I Østifterne er Gjennemsnitsforholdet 19,₅ — i Præstø Amt har imidlertid Tilvæxten været 32,₂ pCt., og i Holbæk Amt derimod kun 13,₉ pCt.

Hvad de andre Landsdele angaaer, turde det være endnu vanskeligere at danne sig en Forestilling om Dvægstyrkens Tilvæxt i de sidste Decennier i disse. Der fandt ingen Dvægtælling i disse Sted i 1837, men i 1845 blev der i Hertugdømmet Slesvig og i Hertugdømmet Holsteen foranstaltet en Tælling af Kreaturerne, hvis Resultat er meddeelt i „Beiträge zur land- und forstwirthschaftlichen Statistik der Herzogthümer Schleswig und Holstein“, udg. af E. Reventlow-Farve og H. A. Warnstedt, Altona 1847.

Seg kan imidlertid ikke troe, at det vilde være hensigtsmæssigt at lægge Resultatet af denne Tælling til Grund for en Sammenligning, da jeg maa nære stor Tvivl om, at den navnlig i Hertugdømmet Slesvig er foretagen med den tilbørlige Grad af Nøiagtighed. Det er ikke min Hensigt at polemisere her, og jeg skal derfor alene bemærke, at efter det Resultat, som er meddeelt paa det anførte Sted, skulde Dvægstyrken i Slesvig i 1845 kun have udgjort 2,418 Stk. Dvæg (reduceret) pr. □ Miil. I 1861 befandtse den at være 3,435 Stk. pr. □ Miil. Den skulde altsaa være stegen 42 pCt. i 16 Aar, hvilket maa synes utroligt, især naar man feer hen til Forholdene i de mellemliggende Aar. Efter Tæl-

lingen i 1861 kom, som vi have seet, i Hertugdømmet Slesvig 550 Stk. Dvæg flere pr. □ Miil end i Hertugdømmet Holsteen, men efter Tællingen i 1845 stulde der i Slesvig have været 90 Stk. Dvæg færre pr. □ Miil end i Holsteen. Og saa dette synes utroligt, og maa opvække Tvivl om Tællingens Rigtighed i 1845.

Imidlertid kan der ikke være Tvivl om, at Dvægstyrken ogsaa ligesaavel er gaaet frem i de andre Landsdele som i Kongeriget. Et slaaende Beviis paa Fremgangen i hele Monarkiet ligger desuden i den samlede Udførsel af Dvæg og Smør i de senere Aar, sammenlignet med Udførselen i tidligere Aar. Det er imidlertid et Punkt, som jeg her kun i al Korthed kan henpege paa, medens en grundig Undersøgelse af Udførselen, for deraf at constatere Productionens og Productionsmidlernes Omfang til forskjellige Tider, vilde forbre en længere Tid, end jeg tør gjøre Krav paa.

Jeg skal derfor indskrænke mig til følgende Bemærkninger.

3 Gjennemsnit af 1836—39 udførtes fra Monarkiet aarlig

9,928	Heste,
42,966	Stk. Hornqvæg,
12,996	„ Sviin og Grise,
16,011	„ Faar og Lam,
2,728,000	Pd. Rjød,
6,408,000	„ Flesk.

3 Gjennemsnit af 1858—61 udførtes aarlig

13,583	Heste,
57,775	Stk. Hornqvæg,
53,115	„ Sviin og Grise,
39,353	„ Faar og Lam,
2,563,000	Pd. Rjød,
5,059,000	„ Flesk.

Der er altsaa i de 4 sidste Aar aarlig udført 3,600 Heste, c. 15,000 Stk. Hornqvæg, c. 40,000 Stk. Sviin og Grise og c. 23,000 Stk. Faar og Lam mere end i Gjennemsnit af de 4 Aar, der ligge Tællingen i 1837 nærmest, derimod 165,000

Pd. Kjød og c. 1,350,000 Pd. Flest mindre. Men 1,350,000 Pd. Flest kunne neppe æquivalere mere end 10,000 Sviin, hvoraf der i den sidste Periode er udført 40,000 flere end i den første.

Af Smør blev i 1836—39, der alle vare gode Græsaar, udført aarlig 70,859 Tdr. I Perioden 1858—61, hvoraf 1858—59 vare meget daarlige Græsaar, aarlig 70,983 Tdr.*)

Af denne Sammenstilling af den gennemsnitlige Udførsel i de to Perioder, som 25 Aar adskille, kan, især naar de Hensyn havees for Die, som ikke bør oversees, et nyt Bleviis hentes for den Fremgang, paa hvilken jeg har villet henlede det ærede Selskabs Opmærksomhed.**)

*) 1858: 55,289 Tdr. Smør.

1859: 56,412 " "

1860: 85,507 " "

1861: 86,726 " "

**) Senere Anm. Udførselen af Dvæg og Smør i 1862 var ikke lidet større end Gjennemsnittet af de 4 foregaaende Aar. Der udførtes i 1862:

15,409 Heste,

66,944 Stk. Hornkvæg,

46,702 " Sviin og Grise,

47,773 " Faar og Lam,

99,687 " Tdr. Smør.

Derimod udførtes der kun c. 3,800,000 Pd. Flest.